

דגם תשובות בתלמוד – מסכת סוכה, מס' 006281, קיץ תשע"ז

הערה למעריך: הדברים שכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחן.
בפרק זה הנבחן צריך לענות על ארבע מן השאלות 1-5.

פרק ראשון

1. שלוחי מצווה והולכי דרכים – חיובם במצוות סוכה

- א.** הוכחה א – בגמרא מובאת ברייתא "הולכין לדבר מצווה פטורין בין ביום ובין בלילה", ומשמע שהם פטורים גם בלילה אף על פי שהם הולכים רק ביום, כי אם הכוונה הייתה שהם פטורים ביום ובלילה רק אם הם הולכים גם ביום וגם בלילה אז לא הייתה כל משמעות להיותם שלוחי מצווה, כי גם ההולכים לדבר רשות פטורים בשעה שהם הולכים. הוכחה ב – בגמרא מסופר שכאשר רב חסדא ורבה בר רב הונא היו הולכים לשמוע דרשה ולהקביל את פני ראש הגולה בחג הסוכות, הם היו ישנים על שפת הנהר ולא בסוכה. רב חסדא ורבה בר רב הונא היו שלוחי מצווה, והם הלכו רק ביום, ולמרות זאת בשעת חנייתם בלילה הם לא ישנו בסוכה. (כה ע"א, תד"ה "שלוחי מצווה", על פי הגמרא בדף כו ע"א)
- ב.** (1) לפי התוספות, עוסק במצווה פטור מן המצווה כי הוא אנוס מלעשות את המצווה השנייה מחמת הטרדה במצווה הראשונה. לפי הר"ן, עוסק במצווה פטור מן המצווה כי התורה פטרה אותו לגמרי מן המצווה השנייה.
- (2) הנפקא מינה היא במקרה שיכול לקיים את שתי המצוות. לפי התוספות הוא חייב לקיים את המצווה השנייה כי אינו אנוס, אבל לפי הר"ן הוא פטור כי התורה פטרה אותו לגמרי מן המצווה השנייה כאשר הוא עוסק במצווה הראשונה.
- ג.** לפי הרב משה פיינשטיין, הליכה לצורך מסחר פוטרת מן הסוכה כי היא צורך של האדם, אבל יציאה לטיול אינה צורך אלא תענוג, ולכן אינה פוטרת מן הסוכה. לפי הרב אהרן ליכטנשטיין, זיקתו של אדם לסוכתו חייבת להקביל ליחסו לביתו הקבוע אך לא מעבר לזה. כשם שאדם אינו צמוד לביתו במשך השנה, כך הוא אינו חייב להיות צמוד לסוכתו בסוכות. על פי זה אין הבדל בין הליכה לצורך מסחר ובין יציאה לטיול, ובשני המקרים פטורים מן הסוכה.

2. מצווה הבאה בעבירה

- א.** (1) טעם א [רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי] – נטילת לולב גזול היא מצווה הבאה בעבירה, ומצווה הבאה בעבירה אינה מצווה.
- טעם ב [רבי יצחק בר נחמני בשם שמואל] – כתוב בנוגע למצוות לולב "ולקחתם לכם", ולומדים מהמילה "לכם" שהלולב צריך להיות משלכם.
- (2) לפי טעם א לולב הגזול פסול גם ביום טוב שני [וגם בשאר הימים], כי גם ביום זה נטילת לולב גזול היא מצווה הבאה בעבירה.
- לפי טעם ב לולב הגזול פסול רק ביום טוב ראשון שבנוגע אליו כתוב "ולקחתם לכם", אבל ביום טוב שני [ובשאר הימים] לולב הגזול כשר [ואפשר לצאת בו ידי חובה]. (כט ע"ב – ל ע"א)
- ב.** (1) התירוף של בעלי התוספות – מצווה הבאה בעבירה אינה מצווה רק כאשר מדובר על מצוות שבאות לרצות [כמו קורבן ולולב]. אבל כאשר מדובר על סוכה ועל מצוות אחרות אין חוששים למצווה הבאה בעבירה, ולכן צריך פסוק כדי לפסול סוכה גזולה.
- הדחייה של הריטב"א – מצה אינה באה לרצות ובכל זאת על פי הירושלמי מצה גזולה פסולה משום מצווה הבאה בעבירה. משמע שגם כאשר מדובר על מצוות שאין בהן ריצוי, כמו סוכה, מצווה הבאה בעבירה אינה מצווה, ולא כדברי בעלי התוספות.
- (2) התירוף של הריטב"א – פסול סוכה גזולה נלמד מפסוק לשיטת שמואל שאינו סובר את הפסול של מצווה הבאה בעבירה.
- הריטב"א למד ששמואל אינו סובר את הפסול של מצווה הבאה בעבירה מכך שבסוגיית לולב הגזול הוא הציג טעם אחר לדין שלולב הגזול פסול ולא אמר שהטעם הוא משום מצווה הבאה בעבירה.
- ג.** על פי התוספות (דף ל ע"א, ד"ה "מתוך") שמואל סובר שמצווה הבאה בעבירה אינה מצווה בדינים שהם מן התורה, אך בדינים שהם מדרבנן, כמו לולב הגזול ביום טוב שני, אין חוששים למצווה הבאה בעבירה.

3. "כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן"

- א. — לברך בעוד ארבעת המינים מונחים בכלי. דרך זו היא עובר לעשייתן כי הוא מברך לפני נטילתם בידיו שבה הוא יוצא ידי חובה [התוספות דחו דרך זו].
- לברך לאחר נטילת הלולב וקודם נטילת האתרוג. דרך זו היא עובר לעשייתן כי יוצאים ידי חובה רק על ידי נטילת כל ארבעת המינים [ארבעת המינים מעכבים זה את זה].
- לברך לאחר נטילת הלולב והאתרוג כשאחד מהם הפוך. דרך זו היא עובר לעשייתן כי יוצאים ידי חובה רק על ידי נטילתם דרך גדילתם.
- לברך לאחר נטילת הלולב והאתרוג דרך גדילתם אבל תוך כוונה שלא לצאת ידי חובה עד לאחר הברכה. דרך זו היא עובר לעשייתן כי אדם אינו יוצא ידי חובה כאשר הוא מתכוון שלא לצאת ידי חובה.
- לברך לאחר נטילת ארבעת המינים כתקנה לפני הנענוע. דרך זו היא עובר לעשייתן כי הנענוע הוא חלק מקיום המצווה.
- לברך לאחר נטילת ארבעת המינים כתקנה. דרך זו היא עובר לעשייתן כי כל זמן שהלולב בידו הוא מקיים את המצווה.

[הערה למעריץ: די בשלוש דרכים ובשלושה הסברים]

(לט ע"א, תוד"ה "עובר לעשייתן")

- ב. (1) הקושיה — בעלי התוספות הציעו דרך נטילה שתהיה עובר לעשייתן, והיא ליטול ארבעת המינים מתוך כוונה שלא לצאת ידי חובה, ואחר כך לברך. על כך הם הקשו שמצוות לא צריכות כוונה, ואם כן לכאורה הנוטל יוצא ידי חובה לפני הברכה, ואז הברכה אינה עובר לעשייתן.
- הדחייה של הקושיה — אף שמצוות לא צריכות כוונה, אם אדם התכוון לא לצאת ידי חובה אין הוא יוצא חובה בעל כורחו, ואם כן הברכה במקרה זה היא עובר לעשייתן (שם).
- (2) בסוף הפרק (מא ע"ב — מב ע"א) אביי אמר שלדעת רבי יוסי המוציא לולב בשבת מרשות לרשות פטור רק במקרה שלא יצא ידי חובת נטילת לולב לפני שהוציא אותו. על דברי אביי הקשתה הגמרא שלכאורה מיד כאשר הוא מגביה את הלולב הוא יוצא ידי חובה, והגמרא לא תירצה שמדובר שהוא לא רצה לצאת ידי חובה כשהגביה את הלולב. לכאורה משמע שיצא ידי חובה גם אם לא רצה לצאת ידי חובה, ולא כדברי התוספות.

4. נטילת לולב שבעה ימים במקדש ובירושלים בזמן הזה

- א. לפי הרמב"ם (פירוש המשנה, סוכה פרק ג', משנה י"ב) לירושלים יש דין מקדש שבו ניטל לולב כל שבעה. ראה לרמב"ם יש מדברי הירושלמי (סוכה ג, יא) שעל פיו "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים" מתייחס לירושלים. עוד כתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ו, טז) שקדושת ירושלים [שהיא על ידי השראת השכינה] קידשה גם לעתיד לבוא ואינה בטלה, ולפי זה "ושמחתם לפני ה' " נוהג בירושלים גם בזמן הזה מן התורה.
- ב. השאלה — לפי שיטת הרמב"ם, מדוע היה צריך רבן יוחנן בן זכאי לתקן שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש, הרי לא נתבטלה חובת נטילת לולב במקדש, כלומר בירושלים, כל שבעה גם לאחר החורבן?
- התשובה — אמנם על פי הרמב"ם קדושתה של ירושלים לא בטלה לאחר החורבן, אבל ירושלים אינה מוגדרת עוד "לפני ה' ", ומכיוון שנטילת לולב צריכה להיות "לפני ה' ", אלמלא תיקן רבן יוחנן בן זכאי את תקנתו הייתה מתבטלת נטילת הלולב כל שבעה גם בירושלים.
- ג. לפי הרב יעקב עטלינגר מצוות לולב נוהגת בירושלים בזמן הזה מן התורה, ולפי הרב שלמה גורן מצוות לולב אינה נוהגת בירושלים בזמן הזה מן התורה אלא מתוקף תקנת רבן יוחנן בן זכאי.
- [לקבל: לפי הרב יעקב עטלינגר בירושלים בזמן הזה היא "לפני ה' ", ולפי הרב שלמה גורן היא אינה "לפני ה' "].

5.

מתנה על מנת להחזיר

א. (1) המעשה מסתיים בהחזרת הלולב לרבן גמליאל, ולכאורה פרט זה מיותר במעשה, אלא משמע מפרט זה שרבן גמליאל נתן את הלולב במתנה על מנת להחזיר.

(2) החכמים יצאו ידי חובה בלולב של רבן גמליאל שניתן להם במתנה על מנת להחזיר, משמע ש"מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה".

(מא ע"ב ורש"י ד"ה "הא קמ"ל")

ב. (1) — במקרה הראשון בעל הלולב נתן את הלולב לחברו במתנה גמורה, ובמקרה השני בעל הלולב אמר מראש שהוא נותן את הלולב לחברו עד שחברו יצא ידי חובה ולאחר מכן יחזור הלולב אליו.

— במקרה הראשון לאחר שהחבר יצא ידי חובה הוא צריך לחזור ולתת לבעל הלולב את הלולב במתנה, ובמקרה השני כוונת בעל הלולב שהלולב יחזור אליו ללא צורך במתנה.

[הערה למעריך: די בהבדל אחד]

[הערה למעריך: על תת-סעיף זה — 40%]

(2) נימוק לדעת הרא"ש — כאשר אדם מקנה לולב לחברו ומשייר לעצמו זכות בלולב, וממילא החבר אינו יכול לכלות את גוף הלולב, זוהי השאלה ולא מתנה [קניין לשעה אינו נחשב קניין הגוף]. לכן החבר אינו יוצא ידי חובה כי אין יוצאים ידי חובה בלולב שאול.

נימוק לדעת "קצות החושן" — גם בהקנייה לזמן קצוב הלולב הוא של החבר לגמרי [קניין לשעה נחשב קניין הגוף], אף שאינו יכול לכלותו, ואין זה דומה לשואל שיש לו רק זכות שימוש בחפץ.

[הערה למעריך: על תת-סעיף זה — 60%]

פרק שני

בפרק זה הנבחן צריך לענות על שלוש מן השאלות 6-9, ועל שאלה 10 (שאלת חובה).

6.

סוכה גבוהה מעשרים אמה; סוכה — דירת עראי (ב ע"א-ע"ב)

א. הבעיה בטעם של רבה היא שטעמו מתבסס על כך שהפסוק "למען ידעו דורותיכם" עוסק בדיעה של היושב בסוכה, אבל אפשר להבין שהכוונה היא לידיעה של הדורות הבאים.

הבעיה בטעם של רבי זירא היא שטעמו מתבסס על פסוק שעוסק בסוכה שהקב"ה יעשה בימות המשיח.

הבעיה בטעם של רבא היא שעל פי טעמו יש לפסול גם סוכה נמוכה מעשרים אמה כאשר הסכך מונח על מחיצות של ברזל, כלומר בדרך קבע.

ב. (1) גדר עראי בנוגע לדפנות — אם יש אפשרות לעשות את הדפנות בדרך עראי (גם אם בפועל נבנו בדרך קבע).

גדר עראי בנוגע לסכך — רק אם נבנה בפועל בדרך עראי.

(2) יש הבדל בין גדר עראי בנוגע לסכך ובין גדר עראי בנוגע לדפנות כי עיקר הסוכה הוא הסכך.

(ב ע"א, תוד"ה "כי")

7.

חזר בו רבי אליעזר (כז ע"א)

א. (1) על פי רש"י, רבי אליעזר חזר בו מן ההלכה שחייב אדם לאכול בסוכה ארבע עשרה סעודות, אחת ביום ואחת בלילה [והודה לחכמים שאין לדבר קצבה חוץ מליל יום טוב הראשון].

(2) — הלשון "ישלים" שבדברי רבי אליעזר במשנה, וכן הלשון "אם השלים" שבברייתא, אינה מתאימה לתשלומין של סעודה שהחסיר אלא להשלמה של חשבון סעודות.

— לפי רש"י, לאחר חזרתו של רבי אליעזר הוא סובר שחובת סעודה היא רק בלילה הראשון של חג הסוכות. חובה זו נלמדת מליל החג הראשון של פסח בגזרה שווה, והרי למצה בלילה הראשון אין תשלומין, ואם כן גם לסעודה בלילה הראשון של חג הסוכות אין תשלומין.

— מהירושלמי משמע שבסעודת הלילה הראשון של סוכות צריך כזית דגן, ואם כן לא ייתכן שתשלומין של סעודה זו תהיה במיני תרומה, כפי שמופיע בברייתא על פי פירוש רש"י.

— בברייתא שמובאת בהמשך הגמרא מסופר על אפוטרופוס שרצה להסתפק בסעודה אחת ליום, ורבי אליעזר לא התיר לו לעשות זאת. ואם אכן סבר רבי אליעזר שדי בסעודה בלילה הראשון בלבד, מדוע הוא לא התיר זאת לאפוטרופוס?

[הערה למעריך: די בהסבר שתי קושיות]

(תוד"ה "חזר בו")

ב. על פי התוספות, רבי אליעזר חזר בו מן ההלכה שארבע עשרה הסעודות בחג הסוכות צריכות להיות בסוכה (אבל הוא עדיין סובר שחייבים לאכול ארבע עשרה סעודות) [ורק הסעודה בליל יום טוב ראשון צריכה להיות בסוכה] (תוספות שם).

8. דיחוי אצל מצוות

- א.** (1) "דחוי מעיקרא" — דבר שלא היה ראוי למצווה מתחילתו.
 "נראה ונדחה" — דבר שהיה ראוי למצווה מתחילתו ואחר כך נדחה.
 (2) דוגמה להדס "דחוי מעיקרא": הדס, שענביו השחורים מרובים מעליו, שנאגד עם הלולב.
 [הערה למעריך: לקבל פסולים נוספים של ההדס המנויים במשנה בדף לב ע"ב]
 דוגמה להדס ש"נראה ונדחה": הדס שענביו הירוקים מרובים מעליו, שנאגד עם הלולב מערב יום טוב, והענבים השחירו ביום טוב ואז נפסל ההדס.
 (לג ע"ב)
- ב.** כאשר הרוח כיסתה את הדם נדחה הדם ממצוות כיסוי, ולמרות זאת כאשר נתגלה הדם יש חיוב לכסותו; משמע שאין דיחוי אצל מצוות (לג ע"א).

9. אגד הלולב

- א.** אין אוגדין את הלולב אלא במינו לפי רבי יהודה מכיוון שלולב צריך אגד, ואם כן גם האגד הוא חלק מן המצווה, ואם האגד אינו ממין הלולב יוצא שהוא נוטל חמישה מינים במקום ארבעה ועובר משום בל תוסיף (לו ע"ב; לא ע"א).
 המנהג של אנשי ירושלים אינו סותר את הפסיקה של רבי יהודה כי מתחת לגימוניות של זהב [שנעשו לנוי] היה הלולב אגוד במינו (לו ע"ב).
- ב.** (1) לפי רבה, האגד של הלולב חוצץ כי לדעתו לולב אינו צריך אגד, ולכן האגד אינו חלק מן המצווה והאחיזה במקום שיש בו אגד אינה נחשבת "לקיחה" (לו ע"א).
- (2) פסול חציצה הוא כאשר "החוצץ" אגוד בלולב, אבל ב"הושענא בסודרא" הסודר כרוך בידו ובאופן זה אין פסול חציצה.
 [הערה למעריך: תלמיד שיכתוב תשובה על פי המשך התוספות יש לקבל את תשובתו]
 (לז ע"א תוד"ה "דבעינא")

שאלת חובה. על הנבחן לענות על שניים מן הסעיפים א-ג.

10. מבוא לתורה שבעל פה

- א.** (1) התלמוד הירושלמי נקרא בשם זה מפני כבודה של ירושלים. נידונו בו ארבעה סדרים מן המשנה: זרעים, מועד, נשים ונזיקין (עמ' 12).
- (2) הגאונים עסקו בתלמוד הבבלי וענו על שאלות שהופנו אליהם ממקומות רבים ומרוחקים בענייני התלמוד הבבלי (עמ' 13).
- ב.** בעיה א — קושי להסיק מן המקורות הרבים את ההלכות הנדרשות למעשה.
 בעיה ב — קושי לעסוק במקורות הרבים בהתמדה הנדרשת.
 מחיבורו של הרמב"ם יכול כל יהודי לדעת את ההלכה ללא צורך בעמל רב וללא צורך בספר אחר.
 (עמ' 14)
- ג.** המשל — חיטים ופשתן הם חומרים שאינם ראויים לשימוש כמו שהם, והם זקוקים לעיבוד כדי שיהיה אפשר להשתמש בהם.
 הייעוד של התורה שבעל פה — התורה שבעל פה מפרשת את התורה שבכתב ומתאימה אותה לקיום.
 (עמ' 19)

פרק שלישי – קטע שלא נלמד

בפרק זה הנבחן צריך לענות על ארבע מן השאלות 11-15.

11. **א.** אסור לאדם לסתור את סוכתו ביום השביעי מכיוון שעדיין יש מצווה לשבת בה עד הערב ואולי ירצה לאכול או ללמוד וכו'.
- ב.** מותר לאדם להכניס כלים מסוכתו לביתו אחרי הצהריים כהכנה לסעודת יום טוב [ליל שמיני עצרת] שעושה בערב בביתו [וכן כלי מיטה כדי לסדר את המיטות בבית לשנת הלילה].
12. **התמיהה:** מה פשר השאלה מה יעשה מי שאין לו כלים, הרי מצב זה לא ייתכן, כי במה הוא השתמש במשך כל החג? [בהכרח היו לו כלים בסוכה שאכל בהם או ישן בהם]
השאלה בניסוחה החדש: מי שאין לו מקום אחר לאכול בו ביום טוב האחרון, מלבד מקום הסוכה, מה יעשה כדי להוכיח שאין כוונתו להוסיף עוד יום על מצוות ישיבה בסוכה?
13. **ר**ב חייא בר רב אמר שיריד ארבעה טפחים מהסכך ובכך יפסול את הסוכה, וישיבה בסוכה פסולה מוכיחה שאין כוונתו להוסיף עוד יום על מצוות ישיבה בסוכה.
רבי יהושע בן לוי אמר שידליק את הנר בסוכה, ומכיוון שבחג הסוכות צריכים להניח את הנר מחוץ לסוכה, ההדלקה בסוכה תוכיח שהוא אינו יושב בסוכה בגלל מצוות סוכה.
14. **א.** התשובה של רבי יהושע בן לוי נוגעת לבני בבל, שהם מסופקים בקביעת החודש וצריכים לשבת ביום השמיני בסוכה לשם מצווה ואינם יכולים לפסול את הסוכה, ולכן ידליקו נר בסוכה להיכר.
ב. התשובה של רב חייא בר רב נוגעת לבני ארץ-ישראל שאינם מסופקים בקביעת החודש ואינם צריכים לשבת ביום השמיני בסוכה לשם מצווה, ולכן הם יכולים לפסול את הסוכה.
15. **הקושיה:** רבי יהושע בן לוי הציע להדליק נר בסוכה מכיוון שבחג הסוכות מקומו של הנר מחוץ לסוכה וכך יהיה היכר. אבל מקומו של הנר הוא מחוץ לסוכה רק כאשר הסוכה היא סוכה קטנה, לעומת זאת בסוכה גדולה גם בחג הסוכות מדליקים את הנר בסוכה (כך מפורש בגמרא בדף כט ע"א), ואם כך, אין היכר בהדלקת הנר בסוכה?
התירוץ: אדם יכול לעשות היכר שכבר נגמרה מצוות סוכה על ידי שיכניס בה כלי אכילה מלוכלכים בהתאם לדברי רבא (שם), שכלי אכילה לאחר האכילה מקומם מחוץ לסוכה.